

Милен Митков

**СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ
„ЗАСТРАХОВАТЕЛНО ПРОНИКВАНЕ“ И „ЗАСТРАХОВАТЕЛНА ПЛЪТНОСТ“
В БЪЛГАРИЯ (1997–2016)**

**STATUS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF MACROECONOMIC
INDICATORS "INSURANCE PENETRATION" AND "INSURANCE DENSITY"
IN BULGARIA (1997–2016)**

Abstract: The main objective of the survey is to outline the state of the insurance market in Bulgaria before and after the accession of Bulgaria to the European Union. Emphasis is placed on the state and development of premium income, insurance penetration and insurance density. There are also theoretical insights about the insurance market. It was found that insurance companies in Bulgaria are financially stable and can fulfill their insurance obligations. The difference in the rate of growth of insurance density and insurance penetration increases with the rate of growth of premium income and gross domestic product.

Keywords: premium income, insurance market, insurance penetration, insurance density.

Въведение

Застраховането е част от икономиката, тъй като е свързано с определени икономически отношения, които, от своя страна, са свързани с образуването и разпределението на застрахователен фонд. Този фонд се образува от застрахователните вноски, които се събират от застрахованите лица. Субекти на застрахователния пазар са преди всичко застрахователните дружества, които предлагат застраховки, и кандидатите за застраховане, които търсят застрахователна защита. Важен субект на застрахователния пазар са и застрахователните посредници, които улесняват връзките между застрахователи и потребители. Мястото на застраховането в икономиката на една страна се характеризира с показателите: застрахователно проникване и застрахователна плътност.

Периодът на наблюдение в настоящото изследване обхваща 10 години преди и 10 години след приемането на България за член на Европейския съюз. Целта е да се проследят тенденциите в развитието на застрахователния пазар, в частност макроикономическите показатели, които го характеризират, и да се покаже дали в страната ни като част от единния пазар се наблюдават същите тенденции в развитието на застрахователната дейност преди и след приемането ни в Европейския съюз. Първоначалната година на изследване е избрана да бъде 10 години преди приемането в Европейския съюз, което съвпада с въвеждането на валутния борд от 10.06.1997 г. Анализът ще бъде ограничен само по отношение на най-съществените закономерности, свързани с премийния приход на застрахователния сектор като цяло, в двата раздела застраховане (общо и живот), както и развитието на показателите „застрахователно проникване“ и „застрахователна плътност“. Извън обсега на изследването остава състоянието и развитието на активите и пасивите на застрахователните дружества, структурата на инвестиционния портфейл на дружествата, границата на платежоспособност и застрахователно-техническите резерви. Извън обсега на изследването остава развитието на премийния приход реализиран от застрахователните посредници, както на структурата на застрахователния пазар по видове застраховки.

Състояние и тенденции в развитието на brutния вътрешен продукт за периода 1997–2016 г.

Показателят „брутен вътрешен продукт“ се изследва, тъй като се използва при изчисляване на показателя „застрахователното проникване“. Той е един от най-важните показатели, определящ развитието на една икономика и представлява крайният резултат от производствената дейност на стопанските субекти. Брутният вътрешен продукт е основен индикатор, отразяващ състоянието на националната икономика. На базата на данните за него могат да се оценят както доходите на населението, така и неговите популателни способности и жизнено равнище.

Брутният вътрешен продукт измерва сумата от произведените крайни стоки и услуги в икономиката за даден период (обикновено една година)¹, и може да се представи в номинално и реално изражение. Номиналният брутен вътрешен продукт представлява стойността на стоките и услугите, измерени по текущи цени, т.е. по цени на съответната година. Той може да се увеличи или защото цените се покачват, или защото количествата се повишават. Изчислението на брутният вътрешен продукт по този начин не е подходящо за определяне на икономическото благосъстояние, тъй като не отразява точно колко добре икономиката може да задоволи изискванията на субектите. Ако всички цени са се удвоили без никаква промяна в количествата, номиналният брутен вътрешен продукт също ще се удвои. Би било подвеждащо да се каже, че способността на икономиката да задоволи изискванията се е удвоила, тъй като произведеното количество остава същото. По-добър измерител на икономическото благосъстояние е реалният брутен вътрешен продукт, които показва стойността на благата, ако количествата са се променили, но цените – не, т.е. при съпоставими (постоянни) цени².

Въпреки широкото разпространение на показателя „брутен вътрешен продукт“ той не се счита за съвършен измерител за развитието на икономиката, а има редица недостатъци, като например:

– не отчита стойността на продуктите от домашното стопанство, които са предназначени за собствена употреба;

Таблица 1. Състояние и развитие на брутен вътрешен продукт в България за периода 1997–2016 г.

Година	Брутен вътрешен продукт	Темп на прираст спрямо 1997 г.	Темп на прираст спрямо предходна година
	млр. лева	(%)	(%)
1997	21, 910	x	x
1998	23, 464	7,1	3,5
1999	23, 997	9,5	2,2
2000	26, 744	22,1	5,8
2001	30, 372	38,6	4,0
2002	33, 969	55,0	4,8
2003	36, 399	66,1	4,3
2004	40, 361	84,2	5,6
2005	45, 437	107,3	5,5
2006	50, 467	130,3	6,1
2007	63, 970	166,6	6,2
2008	73, 095	213,8	6,0
2009	72, 844	221,5	-0,3
2010	73, 780	234,1	1,3
2011	75,308	257,0	1,8
2012	77, 582	269,4	1,8
2013	81, 971	274,1	0,5
2014	83, 612	278,4	2,0
2015	86, 373	296,1	3,3
2016	92, 635	322,7	3,4

Източник: www.nsi.bg и собствени изчисления

¹ Кирев, Л., Найденова, С., Найденов, Д., Петров, И., Маринов, П., Несторов, Л. и др. Макроикономика. В. Търново: Фабер, 2008, с. 24.

² Mankiw, N. Macroeconomics. New York: Worth Publishers, 2003, p. 25.

– не отчита дейността на икономиката в сянка, или т.нар. сива икономика;
 – в брутния вътрешен продукт не се отчитат неблагоприятните ефекти от производствената дейност, като замърсяването на околната среда, наличието на професионални заболявания, занижаващи благосъстоянието на хората.

През разглеждания период 1997–2016 г. се наблюдава непрекъснат икономически растеж както спрямо базисната година, така и спрямо всяка следваща година от периода. Изключение е само 2009 г., когато вследствие на финансовата и икономическа криза се отчита отрицателен темп на изменение (-0,3%, спрямо предходна година). През 2016 г., спрямо 1997 г. брутният вътрешен продукт се е увеличил с 70,725 млн. лв. или с 322,7%.

В годините от 1997 до 2007, т.е. преди приемането на България в Европейския съюз, темпът на прираст на брутния вътрешен продукт се движи в границите 2,2–6,2%. Най-висок прираст се наблюдава през 2007 г., когато е 6,2%. През 2009 г. вследствие от световната финансова криза спадът на брутния вътрешен продукт е с 0,3%. В следващите години икономиката ни сравнително бързо се стабилизира, показвайки малък, но постоянен растеж. Като основни причини могат да се посочат: недоразвитият фондов пазар в нашата страна, което спомогна значително по-слабо да се усети крахът на международните фондови борси; съществуването на валутен борд; стабилната банкова система; гъвкавостта на българските предприятия, придобили навици за оцеляване в периода на тежка и дълга икономическа криза от 1989–1997 г. През 2016 г. българската икономика достига най-високия си растеж от 2008 насам, като в реално изражение брутният вътрешен продукт нараства с 3,4%. Въпреки положителната тенденция в развитието брутният вътрешен продукт е все още под нивата на развитие от годините преди приемането на България в Европейския съюз (виж. табл. 1.).

Състояние и развитие на премиения приход на застрахователните дружества в България за периода 1997–2016 г.

Застрахователният пазар се определя като съвкупност от потенциалните потребители на застрахователни услуги, застрахователните дружества, които предлагат тези услуги, и посредниците, които създават допълнителни предпоставки за осъществяване на процеса по покупко-продажбата³.

Има автори, които определят застрахователния пазар в различен смисъл. Според Мишева „застрахователният пазар съществува в тесен и широк смисъл. Той е свързан с икономическо пространство, където се сблъскват субективните интереси на участниците в него“⁴.

Специалисти в областта на застраховането, като Драганов⁵, определят застрахователния пазар като особена социално-икономическа категория с определена структура на парични отношения, където обект на покупко-продажбата е застраховката.

В институционален аспект застрахователният пазар се дефинира като съвкупност от законови норми, институции и организации, които регулират поведението на участващите в него страни⁶.

Отношенията между застрахователя и застрахования се регламентират чрез застрахователния договор. Той представлява „споразумение между застраховател, който срещу установена сума, наречена застрахователна премия, се задължава да изплати на застрахования определена парична сума (застрахователно обезщетение или застрахователна сума) при настъпване на застрахователен случай или друго условие, предвидено в договора“⁷.

Добре развитият застрахователен сектор е неделима част от всяка съвременна икономическа система. В икономическото пространство на Европейския съюз приносът на застрахователния сектор в икономиките на страните членки е от изключителна важност. По отношение на останалите страни от Европейския съюз в България делът на застраховането в националната икономика е значително по-малък. Същевременно са налице сравнително добри перспективи за увеличаването на този дял и за повишаване приноса на застрахователния сектор в българската икономика. Осигурената застрахователна защита срещу последиците от неблагоприятни събития дава възможност на фирмите и

³ Ерусалимов, Р., Василев, В., Панева, А., Митков, М., Нинова, В. Въведение в застраховането. В. Търново: Фабер, 2015, с. 68.

⁴ Мишева, И. Застрахователен маркетинг. София, 2011, с. 78.

⁵ Драганов, Х. Застраховане. София, 2008, с. 38.

⁶ Гаврийски, В. Организация и планиране на застраховането. Свищов: АИ „Ценов“, 1967, с. 52.

⁷ Василев, В., Митков, М. Общо застраховане. В. Търново: Фабер, 2016, с. 20.

гражданите да получат парична компенсация и да се справят с настъпилите затруднения. В този смисъл застраховането подпомага постигането на стабилност в икономиките на отделните страни.

Основен измерител за състоянието и развитието на застрахователния пазар е brutният премиен приход. Икономическата същност на премиения приход се проявява във факта, че той формира част от националния доход (респективно част от brutния вътрешен продукт). Той се генерира от застрахованите с цел гарантиране на техните интереси от вредно въздействие на неблагоприятни събития.

Таблица 2. Състояние и развитие на brutният премиен приход на застрахователните дружества в България за периода 1997–2016 г.

Година	Общо застраховане	Живото застраховане	Общ премиен приход	Темп на развитие	Дял на общото застраховане	Дял на живото-застраховането
	млн. лева	млн. лева	млн. лева	%	%	%
1997	191,3	27,2	218,5	x	87,6	12,4
1998	204,5	28,3	232,8	6,54	87,8	12,2
1999	278,2	31,6	309,8	33,1	89,8	10,2
2000	343,4	44,2	387,6	25,1	88,6	11,4
2001	390,9	87,3	478,2	23,3	86,1	13,9
2002	469,5	148,7	618,2	29,2	75,94	24,05
2003	591,6	74,7	666,3	7,8	88,78	11,22
2004	733,2	101,1	834,3	25,1	87,99	12,01
2005	919,9	150,1	1 069	28,2	85,97	14,03
2006	1 060,7	186,2	1 246,9	16,6	85,07	14,93
2007	1 269,5	235,5	1 505	19,7	84,35	15,65
2008	1 532,4	278,4	1 810,8	19,9	84,63	15,37
2009	1 456,8	224,6	1 681,4	-6,8	86,64	13,36
2010	1 374,8	248,7	1 623,5	-3,5	84,68	15,32
2011	1 362,1	251,7	1 613,8	-0,8	84,40	15,60
2012	1 336,1	268,1	1 604,2	-0,6	83,29	16,71
2013	1 423,5	305,9	1 729,4	7,7	82,31	17,69
2014	1 434,3	340,6	1 774,9	2,6	80,81	19,19
2015	1 573,1	391,3	1 964,4	9,9	80,08	19,92
2016	1 622,2	428,4	2 050,6	4,2	79,10	20,90

Източник: www.fsc.bg, www.nsi.bg и собствени изчисления

Данните в таблица 2. показват, че през 2016 г. brutният премиен приход на всички застрахователни дружества на територията на страната надхвърля 2 млрд. лв., като достига 2,051 млрд. лв. Установява се, че премиения приход за първи път надхвърля сумата от 2 млрд. лв. за целия период на изследването. Забелязва се също така и трайна тенденция към нарастване на премиения приход за целия период на изследването.

Темпът на развитие на премиения приход за периода 1997–2006 г., 10 години преди приемането на България в Европейския съюз, се движи в рамките от 6,54% до 33,1%. За целия период 1997–2006 г. темпът на развитие на застрахователния пазар е 471%, или увеличението е близо 5 пъти. Това показва, че има голяма динамика в развитието на застрахователния пазар. През този период пазарът е стабилен с повишена атрактивност. Периодът обхваща и прелицензирането на застрахователните дружества. Отстранени бяха криминогенните фактори в застраховането и използването на незастрахователни, силови методи. Лицензираните застрахователни дружества започнаха да работят в условията на ясен регламент и регулиран застрахователен пазар, какъвто липсваше преди 1997 г.

Заедно с икономическата и политическата стабилизация през този период това доведе до привличането на чуждестранни инвеститори. У нас започнаха да развиват дейност едни от най-големите в света застрахователни и презастрахователни дружества от водещи в застрахователния сектор държави.

Посоченият по-горе темп на развитие е значително по-висок от темповете на макроикономическите показатели и на показателите за развитие на важни стопански отрасли. Постигнатите резултати се дължат на три главни фактора: макроикономическа стабилизация, базирана на принципите на

валутния борд, които беше въведен през 1997 г.; своевременно направените промени в нормативна база на застрахователната дейност, във връзка с приемането на България в Европейския съюз; добра контролна дейност върху застрахователния сектор, осъществявана от застрахователния надзор. Въпреки посочените добри резултати застрахователния пазар през този период остава със скромни възможности в сравнение с пазарите на развитите държави.

За периода 1997–2006 г. изпреварващо се развива общото застраховане. Ясно се очертава тенденция към повишаване значението на общото застраховане за икономиката на страната и нейното развитие. В периода 1997–1998 г. съотношението между brutния премиен приход по общо застраховане и brutния премиен приход по животозастраховане е в рамките на 9:1, което показва, че делът на общото застраховане в общия премиен приход е близо 90%. Нарастването на доходите е в такава степен и размери, че не позволява на населението да заделя повече средства за животозастраховане. Доходите оказват задържащо влияние върху продажбата на животозастраховки. След 1999 г. за разлика от предходните години, се установява спиране на тенденцията на намаляване на относителния дял на животозастраховането в brutния премиен приход. В края на 2006 г., или преди присъединяване на България в Европейския съюз, относителния дял на живозастраховането е близо 15%, което представлява увеличение с 5% спрямо предходните години. Независимо от това динамиката на развитие на общото застраховане остава доста висока.

През 2007 г. с присъединяването на България към Европейския съюз започва нов етап от развитието на икономиката на страната и търговско-икономическите ѝ отношения с други държави. Темпът на развитие на премиения приход за периода 2007–2016 г., 10 години след приемането на България в Европейския съюз се движи в рамките от – 6,8% до 19,9%. За целия период 2007–2016 г. темпът на развитие на застрахователния пазар е 36,2% или увеличението е малко повече от 1/3. Това показва, че застрахователния пазар в България се развива по-бавно в сравнение от годините преди приемането ни в Европейския съюз. Една от причините за недостатъчното развитие на пазара е настъпилата икономическата и финансова криза в света след 2008 г. Настъпилата криза е структурна и обхваща всички сфери на икономиката. В по-слабо развитите страни като България последиците са значително по-тежки, отколкото в силно развитите индустриални икономики, където последиците от кризата се проявяват по-слабо.

Данните в таблица 2. показват, че в периода от 2009 до 2012 г. се наблюдава отрицателен темп в развитието на премиения приход, който се движи в границите от –0,6% до –6,80%. Добра тенденция след 2013 г. може да се отбележи положителния темп на развитие на премиения приход, като в края на 2016 г. се забелязва ръст от 4,2%. За по-високия премиен приход допринася увеличаването на броя на моторните превозни средства, което е предпоставка за развитие на застраховките „Каско“ и „Гражданска отговорност“ на автомобилистите. Въпреки отчетената положителна тенденция на развитие през последните години, темпът на развитие на застрахователния пазар все още не е достигнал нивата на развитие в годините преди 2009. Това показва, че има огромен потенциал за развитие в близките години.

През последните години се утвърждава тенденцията за трайно нарастване значимостта на животозастраховането за развитието на застрахователния пазар и икономиката. Изпреварващият темп на развитие на животозастраховането спрямо общото застраховане доведе до увеличаване дела на животозастраховането в brutния премиен приход. Ако относителният дял на животозастраховането спрямо премиения приход се движи преди приемането на България в Европейския съюз в рамките на 10% или съотношение 9:1 в полза на общото застраховане, то през 2016 г. делът е вече над 20%, или съотношението е 8:2. Все още обаче това е далече от обичайните европейски практики, където животозастраховането е преобладаващо.

Данните в таблица 2. показват, че за целия период на изследване 1997–2016 г. темпът на развитие на премиения приход на застрахователите се увеличава с 940%, или близо 9,5 пъти. В абсолютна сума това е увеличение с 1,832 млрд. лева в сравнение с първоначалната година на изследването. Това показва, че темпът на прираст на застрахователния пазар за периода 1997–2016 г. изпреварва темпа на прираст на brutния вътрешен продукт за същия период. Резултатите показват, че в условията на трайна макроикономическа стабилност застрахователният сектор се развива динамично.

Състояние и тенденции в развитието на показателя „застрахователно проникване“ за периода 1997–2016 г.

За разлика от brutния премиен приход, даващ единствено количествена представа за размера на начислените премии като абсолютни стойности, застрахователното проникване отчита изменението в ролята на застраховането за икономическото развитие. Застрахователното проникване се изчислява като отношение на brutния премиен приход спрямо brutния вътрешен продукт в проценти. Той е един от най-важните показатели и отразява мястото на застраховането в общата икономическа активност на страната.

$$\text{Застрахователно проникване} = \frac{\text{Брутен премиен приход}}{\text{Брутен вътрешен продукт}} \times 100 \quad /1/$$

Данните в таблица 3. показват, че през първите 10 години от разглеждания период (1997–2016) застрахователното проникване се движи в границите 0,97–2,66%. Нарастването му утвърждава очерталата се през периода след 1997 г. тенденция към увеличаване значението на застрахователния сектор за националната икономика в резултат от изпреварваща му динамика на развитие.

Темпът на развитие на застрахователното проникване за периода 2007–2016 г., 10 години след приемането на България в Европейският съюз, се движи в рамките от 2,06% до 2,7%. В периода 2009–2012 г. се наблюдава непрекъснато намаление на застрахователното проникване, което се дължи на световната финансова криза. Най-силно е то през 2012 г., а стойностите не достигат около 2%.

Таблица 3. Състояние и развитие на показателя „застрахователно проникване“ в България за периода 1997–2016 г.

Година	Застрахователно проникване общо застраховане	Застрахователно проникване животно-застраховане	Застрахователно проникване за целия пазар	Брутен премиен приход	Брутен вътрешен продукт
	%	%	%	млр. лева	млр. лева
1997	0,86	0,11	0,97	0,218	21, 910
1998	0,95	0,13	1,08	0,233	23, 464
1999	1,22	0,14	1,36	0,309	23, 997
2000	1,35	0,17	1,52	0,387	26, 744
2001	1,42	0,19	1,61	0,478	30, 372
2002	1,45	0,46	1,91	0,618	33, 969
2003	1,72	0,22	1,94	0,666	36, 399
2004	1,75	0,40	2,15	0,834	40, 361
2005	1,76	0,37	2,15	1, 069	45, 437
2006	1,78	0,38	2,16	1, 246	50, 467
2007	2,25	0,41	2,66	1, 505	63, 970
2008	2,30	0,4	2,7	1, 810	73, 095
2009	2,1	0,4	2,5	1, 681	72, 844
2010	2,0	0,3	2,3	1, 623	73, 780
2011	1,8	0,34	2,14	1, 613	75,308
2012	1,7	0,36	2,06	1, 604	77, 582
2013	1,8	0,4	2,2	1, 729	81, 971
2014	1,75	0,4	2,1	1, 774	83, 612
2015	1,8	0,4	2,2	1, 964	86, 373
2016	1,8	0,4	2,2	2, 050	92, 635

Източник: www.fsc.bg, и собствени изчисления

През 2013–2016 г. застрахователното проникване се увеличава и запазва стойност от 2,2%, което означава, че в близките години при очерталата се динамика в развитието на brutния приход този показател има възможност значително да се повиши.

По отношение на застрахователното проникване по общо застраховане от 1997 до 2008 г. се наблюдава увеличаване от 0,86% до 2,3%, след което налице е спад от порядъка на 20%, или показателят се движи в рамките на 1,7–2,1%. През последните години (2011–2016 г.) се наблюдава трайна тенденция към запазване стойността на показателя в рамките на 1,8%. При животозастраховането стойностите на показателя остават значително постоянни в рамките на 0,4% през периода 2004–2016 г. През началния период на изследването – от 1997 до 2003 г. – стойностите на показателя се движат в границите 0,11–0,22%.

Въпреки наблюдавания темп на прираст на показателя „застрахователно проникване“, характеризиращ застраховането в България, той все още не е достатъчно развит в сравнение със застраховането в страните от Европейския съюз (виж. Таблица 4.).

Таблица 4. Състояние и развитие на показателя „застрахователно проникване“ в страни от Европа за периода 2010–2016 г.

Страни	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
	%	%	%	%	%	%	%
Финландия	9,9	9,1	9,8	11,3	11,2	11,4	10,5
Нидерландия	12,3	12,2	11,7	12,5	11,1	10,7	9,9
Великобритания	11,2	11,6	11,2	12,2	10,6	10,0	10,6
Швейцария	9,9	9,1	9,1	9,8	9,2	9,0	9,0
Дания	9,2	9,6	9,7	9,5	8,8	9,2	10,7
Франция	10,3	9,1	8,6	9,1	9,2	9,4	9,4
Италия	7,8	6,7	6,5	7,6	8,9	9,0	8,0
Ирландия	5,8	4,9	4,6	6,9	7,2	7,3	5,8
Швеция	7,9	7,2	6,5	6,9	7,3	7,3	6,7
Португалия	8,6	6,2	6,1	7,9	7,8	6,7	5,5
Белгия	7,9	7,5	8,1	7,3	6,8	6,4	6,1
Германия	6,9	6,6	6,6	6,8	6,6	6,4	6,2
Австрия	5,7	5,3	5,2	5,3	5,2	5,1	4,9
Испания	5,2	5,6	5,5	5,4	5,3	5,1	5,6
Словения	5,8	5,7	5,7	5,5	5,1	5,0	5,1
Малта	4,9	4,6	3,8	4,1	4,2	4,9	5,0
Люксембург	5,1	3,8	4,2	4,6	5,6	4,2	5,1
Кипър	4,4	4,4	4,2	4,7	4,1	4,2	4,2
Чехия	4,0	3,9	2,8	3,7	2,7	3,1	2,5
Полша	3,8	3,7	3,8	3,5	3,2	2,9	3,0
Словакия	3,0	2,9	2,8	3,0	2,7	2,8	2,5
Хърватия	2,8	2,8	2,7	2,8	2,6	2,6	2,6
Унгария	3,1	2,9	2,7	2,8	2,6	2,5	2,5
България	2,3	2,1	2,1	2,2	2,1	2,2	2,2
Гърция	2,3	2,4	2,3	2,1	2,2	2,0	2,1
Естония	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8
Румъния	1,6	1,3	1,4	1,3	1,1	1,3	1,2
Латвия	1,8	2,0	1,6	0,9	1,7	0,9	1,8
Турция	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,6

Източник: www.insuranceurope.eu.

По отношение на показателя „застрахователно проникване“ България се нарежда на едно от последните места сред европейските страни. Страните с най-голямо застрахователно проникване са: Финландия, Нидерландия, Великобритания, Дания, Швейцария, Франция и Италия. Държавите с по-ниски от нашите стойности на показателя са Гърция, Естония, Румъния, Латвия и Турция.

Състояние и тенденции в развитието на показателя „застрахователна плътност“ за периода 1997–2016 г.

Другият показател, който се използва в застрахователния сектор за измерване мястото на застраховането в икономиката, е „застрахователна плътност“. Застрахователната плътност показва

приноса на всеки потребител на застрахователни услуги в нарастване обема на премийния приход, реализиран от застрахователните дружества. За разлика от премийния приход и застрахователното проникване, тя се изчислява като съотношение между brutният премиен приход за определен период и броя на населението за същия период.

$$\text{Застрахователна плътност} = \frac{\text{Брутен премиен приход}}{\text{Брой на населението}} \times 100 \quad /2/$$

Данните в таблица 5. показват, че застрахователната плътност достига 282 лева. Забелязва се също така и трайна тенденция към нарастване на застрахователната плътност за целия период на изследването. През първите 10 години от разглеждания период (1997–2016) застрахователната плътност се движи в границите 25,9–196,99 лева. Темпът на развитие на застрахователната плътност е 760%, или това е над 7,5 пъти повече. Това показва, че има голяма динамика в развитието на застрахователната плътност. За целия период 1997–2006 г. темпът на развитие на застрахователната плътност този на застрахователния пазар, brutният вътрешен продукт и застрахователното проникване.

Таблица 5. Състояние и развитие на показателя „застрахователна плътност“ в България за периода 1997–2016 г.

Година	Застрахователна плътност общо застраховане	Застрахователна плътност живото-застраховане	Застрахователна плътност за целия пазар	Брутен премиен приход	Население в България
	%	%	лева	млр. лева	/бр/ хил.
1997	22,80	3,10	25,9	0,218	8 384,7
1998	24,45	3,85	28,3	0,233	8 340,9
1999	33,58	4,22	37,8	0,309	8 283,2
2000	41,92	5,68	47,6	0,387	8 190,9
2001	47,96	12,34	60,3	0,478	8 149,5
2002	59,56	19,24	78,8	0,618	7 891,1
2003	75,46	9,92	85,4	0,666	7 845,8
2004	93,96	25,13	119,09	0,834	7 801,3
2005	119,08	19,44	138,52	1, 069	7 761,0
2006	138,13	24,25	162,38	1, 246	7 718,8
2007	166,17	30,83	196,99	1, 505	7 640,2
2008	201,72	35,53	237,25	1, 810	7 606,6
2009	192,9	29,1	222	1, 681	7 563,7
2010	183,5	32,5	216	1, 623	7 504,9
2011	186,3	33,7	220	1, 613	7 327,2
2012	183,8	36,2	220	1, 604	7 284,6
2013	196,8	41,1	237,9	1, 729	7 245,7
2014	194,8	46,3	241,1	1, 774	7 202,2
2015	220	52	272	1, 964	7 153,8
2016	229	53	282	2, 050	7 101,8

Източник: www.fsc.bg, www.nsi.bg и собствени изчисления

Темпът на развитие на застрахователната плътност за периода 2007–2016 г., 10 години след приемането на България в Европейския съюз, се движи в рамките от 216–282 лева. За целия период 2007–2016 г. темпът на развитие на застрахователната плътност е 118%.

В периода 2008–2010 г. застрахователната плътност намалява, след което плавно се увеличава. Това означава, че жителите на страна заделят повече парична средства за застраховане. През последните години се увърждава тенденцията на трайно увеличаване на застрахователната плътност. За

целия период 2007–2016 г. темпът на развитие на застрахователната плътност изпреварва този на застрахователния пазар.

Данните в таблица 5. показват, че за целия период на изследване 1997–2016 г. темпът на развитие на застрахователната плътност се увеличава с 1084%, или над 10 пъти. В абсолютна сума това е увеличение с 256 лева в сравнение с първоначалната година на изследването. Това нарастване се дължи, от една страна, на увеличението на brutния премиен приход и, от друга – на намаление на населението.

Таблица 6. Състояние и развитие на показателя „застрахователна плътност“ в страни от Европа за периода 2010–2016 г.

Страни	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
	евро	евро	евро	евро	евро	евро	евро
Норвегия	2912	3109	3587	3171	3186	2947	3120
Финландия	3446	3337	3636	4014	4232	4359	4089
Нидерландия	4699	4728	4492	4497	4390	4284	4094
Великобритания	3284	3461	3638	3703	3720	4163	3835
Швейцария	5624	5804	5892	5964	6013	6628	6457
Дания	4070	4275	4409	4213	4142	4323	5180
Франция	3173	2890	2742	2870	2992	3138	3123
Италия	2118	1850	1763	1990	2358	2417	2212
Ирландия	2129	1856	1778	2986	3033	3412	3249
Швеция	3119	3104	2902	3014	3261	3479	3133
Португалия	1466	1028	976	1250	1304	1163	986
Белгия	2650	2593	2826	2490	2419	2320	2284
Германия	2186	2220	2261	2284	2384	2388	2365
Австрия	2005	1964	1966	1966	2016	2029	1960
Испания	1215	1281	1204	1182	1170	1187	1345
Словения	1023	1020	1000	960	940	971	985
Малта	790	747	642	702	836	1013	1139
Люксембург	4143	3170	3544	3877	5225	3876	4783
Кипър	1000	990	862	886	848	880	901
Чехия	595	573	431	396	395	407	416
Полша	360	340	402	357	339	338	333
Словакия	372	379	376	384	389	373	366
Хърватия	292	283	280	279	263	271	278
Унгария	301	262	262	275	268	270	290
България	110	112	112	121	126	140	148
Гърция	476	448	398	342	362	333	349
Естония	222	212	224	240	260	275	296
Румъния	92	86	92	91	88	96	106
Латвия	145	162	218	232	258	267	270
Турция	94	94	111	108	118	123	137

Източник: www.insuranceurope.eu.

По отношение на показателя „застрахователна плътност“ България отново се нарежда на едно от последните места сред европейските страни. Страните с най-голямо застрахователно проникване са: Финландия, Нидерландия, Великобритания, Швейцария, Дания, Норвегия, Франция и Италия. Държавите с по-ниски от нашите стойности на показателя са само Румъния и Турция.

Заклучение

Очертаните тенденции дават основание да се направят следните изводи:

1. През разглеждания период, се наблюдава непрекъснато нарастване на brutния приход на застрахователните дружества, преминавайки границата от 2 млрд. лева.

2. Относителният дял на животозастраховането в brutния премиен приход се увеличава, достигайки стойност малко над 20%.

3. Застрахователното проникване достига стойност 2,2%, но темпът му на развитие изостава от този на премиения приход.

4. Застрахователната плътност непрекъснато се увеличава, достигайки 282 лева, като темпът ѝ на развитие изпреварва този на brutния премиен приход.

За успешно развитие на българския застрахователен пазар и достигане нивата в Европейския съюз е необходимо увеличаване размера на brutния премиен приход. Всичко това може да се постигне посредством предлагането на нови застраховки и нов начин на предлагане на застрахователната услуга във връзка с увеличаващото се през последните години развитие на информационните технологии. Един от начините е предлагане на онлайн застраховане, което би увеличило прихода, както и значението на застраховането в развитието на икономиката като цяло.

С присъединяването си към Европейския съюз един от стремежите на България е достигането на средноевропейско ниво на икономическо развитие. Това означава и достигане на средноевропейското ниво за показателите „застрахователно проникване“ и „застрахователна плътност“. От друга страна, това трудно би се постигнало поради факта, че през последните години България е изправена пред значителна демографска криза, която се характеризира с намаляване и застаряване на населението, сериозно влияещо върху развитието на животозастраховането.

За да достигнем нивата в развитите европейски страни, към които би следвало да се стремим, очаква се застрахователното проникване, което в момента е 2,2%, да се увеличи над три пъти, за да достигне средното ниво в Европа – 7,2%, получено като отношението между brutния премиен приход на страните членки от ЕС-28 и общия размер на техния brutен вътрешен продукт. Логично тази цел трябва да бъде постигната за сметка на увеличаване премиения приход на застрахователите. От друга страна, застрахователното проникване в България доближава нивото на страните от Централна и Източна Европа, където средната стойност на показателя е 2,5%.

Застрахователното проникване по общо застраховане в нашата страна е 1,8%, а средното за Европа е 2,3%. При този раздел, стойността на показателя за България се доближава до средните европейски нива. Застрахователното проникване по животозастраховане е 0,4%, което е над 12 пъти по-малко от средното за Европа, възлизащо на 5%. Тук са сериозните резерви за развитие на застраховането в България. Вече беше споменато, че въпреки изпреварващия темп на развитие животозастраховането у нас държи дял само от 20%. Останалите 80% се падат на общото застраховане и по-специално на автомобилното, представено чрез застраховките „Гражданска отговорност на автомобилистите“ и „Каско на МПС“.

Достигането на средноевропейските нива на показателя застрахователно проникване, при сегашния размер на brutния вътрешен продукт за страната изисква трикратно увеличение на brutния премиен приход и достигането му до 6,22 млрд. лв. Същевременно достигането на премиен приход в размер от 6,22 млрд. лв., при сегашния брой на населението в България би довело до чувствително нарастване стойностите на показателя „застрахователна плътност“. От 282,00 лв. този показател би нараснал над три пъти, достигайки стойност от 846,00 лв., което представлява 432,55 евро. В края на 2016 г. средният размер за Европа на показателя „застрахователна плътност“ е 1981 евро, което означава, че България по отношение на този показател изостава над 14 пъти, както вече беше посочено в таблица 6. на изследването. От друга страна, застрахователната плътност в България изостава с близо два пъти от нивото на страните от Централна и Източна Европа, където средната стойност на показателя е 309,00 евро.

С увеличаване доходите на населението и намаляване на безработицата в страната се очаква да се увеличи покупателната способност, като по този начин би се увеличил премиения приход на застрахователните дружества, а оттам – и показателите, характеризиращи мястото на застраховането за развитието на икономиката.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Василев, В., Митков, М.** Общо застраховане. В. Търново: Фабер, 2016 // Vasilev, V., Mitkov, M. Obshto zastrahovane. V. Tarnovo: Faber, 2016 (in Bulgarian).
2. **Гаврийски, В.** Организация и планиране на застраховането. Свищов: АИ „Ценов“, 1967 // Gavriyski, V. Organizatsia i planirane na zastrahovaneto. Svishtov: AI „Tsenov“, 1967 (in Bulgarian).
3. **Драганов, Х.** Застраховане. София, 2008 // Draganov, H. Zastrahovane. Sofia, 2008 (in Bulgarian).
4. **Ерусалимов, Р., Василев, В., Панева, А., Митков, М., Нинова, В.** Въведение в застраховането. В. Търново: Фабер, 2015 // Erusalimov, R., Vasilev, V., Paneva, A., Mitkov, M., Ninova, V. Vavedenie v zastrahovaneto. V. Tarnovo: Faber, 2015 (in Bulgarian)
5. **Кирев, Л., Найденова, С., Найденов, Д., Петров, И., Маринов, П., Несторов, Л. и др.** Макроикономика. В. Търново: Фабер, 2008 // Kirev, L., Naydenova, S., Naydenov, D., Petrov, I., Marinov, P., Nestorov, L., i dr. Makroikonomika. V. Tarnovo: Faber, 2008 (in Bulgarian)
6. **Мишева, И.** Застрахователен маркетинг. София, 2011 // Misheva, I. Zastrahovaten marketing. Sofia, 2011 (in Bulgarian).
7. **Mankiw, N.** Macroeconomics. New York: Worth Publishers, 2003.
8. Комисия за финансов надзор. Komisia za finansov nadzor. – www.fsc.bg (in Bulgarian).
9. Национален статистически институт. Natsionalen statisticheski institut. – www.nsi.bg (in Bulgarian).
10. Insurance Europa. – www.insuranceeurope.eu